

Inventarisatie vleermuizen en mussen, plangebied Achter de Poort, Culemborg

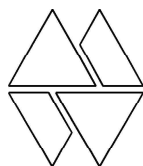
Onderzoek in het kader van de Flora- en faunawet

J.D. Buizer
I. Hille Ris Lambers

Inventarisatie vleermuizen en mussen, plangebied Achter de Poort,
Culemborg

Onderzoek in het kader van de Flora- en faunawet

J.D. Buizer
I. Hille Ris Lambers

Bureau Waardenburg bv

Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849
e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

opdrachtgever: Kleurrijk Wonen

28 oktober 2010
rapport nr. 10-186

Status uitgave: concept

Rapport nr.: 10-186

Datum uitgave: 28 oktober 2010

Titel: Inventarisatie vleermuizen en mussen, plangebied Achter de Poort, Culemborg

Subtitel: Onderzoek in het kader van de Flora- en faunawet

Samenstellers: ing. J.D. Buizer
drs. G.F.J. Smit
drs. ing. I. Hille Ris Lambers

Aantal pagina's inclusief bijlagen: 42

Project nr.: 10-070

Projectleider: drs. ing. I. Hille Ris Lambers

Naam en adres opdrachtgever: Kleurrijk Wonen
Postbus 4, 4190 CA Geldermalsen

Referentie opdrachtgever: HT/Rb/2010-0177

Akkoord voor uitgave: G.F.J. Smit
Teamleider

Paraaf:

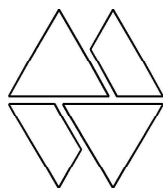

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Kleurrijk Wonen

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig BRL 9990:2001 / ISO 9001:2001.

Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849
e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

Voorwoord

Woningbouwstichting Kleurrijk Wonen is voornemens om in de wijk Achter de Poort in Culemborg tussen de 200 en 300 woningen af te breken en te vervangen door nieuwbouw.

Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met het huidige voorkomen van soorten planten en dieren die beschermd zijn krachtens de Flora- en faunawet, specifiek vleermuizen.

Kleurrijk Wonen heeft Bureau Waardenburg opdracht verstrekt om een uitgebreid onderzoek naar vleermuizen uit te voeren. Naast het onderzoek naar vleermuizen dient aan de hand van een *quickscan* te worden beoordeeld welke andere beschermde soorten in het plangebied voorkomen. In dit rapport wordt verslag gedaan van de bevindingen.

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

J.D. Buizer	veldwerk, rapportage,
G.F.J. Smit	veldwerk
I. Hille Ris Lambers	projectleiding.

Genoemde personen zijn door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hun uitgevoerde werkzaamheden. Het project is uitgevoerd volgens het Kwaliteitshandboek van Bureau Waardenburg. Het kwaliteitsmanagementsysteem is ISO gecertificeerd.

Vanuit Kleurrijk Wonen werd de opdracht begeleid door mevrouw H. Terlien.

Inhoud

Voorwoord	3
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding en doel	7
1.2 Aanpak onderzoek	7
1.3 Het plangebied	9
1.4 Voorgenomen ingreep	12
1.5 Bronnenonderzoek	13
2 Resultaten onderzoek	15
2.1 Flora	15
2.2 Vissen	15
2.3 Amfibieën	15
2.4 Grondgebonden zoogdieren	15
2.5 Vleermuizen	15
2.6 Vogels met jaarrond beschermde nestplaats	19
2.7 Overige vogels	20
3 Effecten en verbodsbepalingen	21
3.1 Flora	21
3.2 Vissen	21
3.3 Amfibieën	21
3.4 Grondgebonden zoogdieren	21
3.5 Vleermuizen	21
3.6 Vogels met jaarrond beschermde nestplaats	22
3.7 Overige vogels	23
4 Conclusie en aanbevelingen	24
4.1 Flora- en faunawet	24
4.2 Aanbevelingen	25
5 Literatuur	30
Bijlage 1 Wettelijk kader	32
Bijlage 2 Tekening kraamkoloniekast	40

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Woningbouwstichting Kleurrijk Wonen is voornemens om in de wijk Achter de Poort in Culemborg tussen de 200 en 300 woningen af te breken en te vervangen door nieuwbouw. Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met het huidige voorkomen van soorten planten en dieren die beschermd zijn krachtens de Flora- en faunawet, specifiek vleermuizen. Als de voorgenomen ingreep leidt tot het overtreden van verbodsbepalingen betreffende beschermde soorten, zal moeten worden nagegaan of een vrijstelling geldt of dat ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet moet worden verkregen (zie Bijlage 1).

De voorliggende rapportage beschrijft de resultaten van een uitgebreid veldonderzoek naar het voorkomen van met name vleermuizen en broedvogels met vaste verblijfplaatsen. Tijdens dit onderzoek is echter tevens onderzoek gedaan naar het voorkomen van andere beschermde soorten. Deze rapportage geeft antwoord op de volgende vragen:

- Welke beschermde soorten zijn in het plangebied aanwezig en/of kunnen in het plangebied voorkomen (Hoofdstuk 2)?
- Welke functie heeft het plangebied voor de aanwezige beschermde natuurwaarden (Hoofdstuk 2)?
- Welke effecten op beschermde natuurwaarden heeft de ingreep (Hoofdstuk 2)?
- Worden verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet overtreden? Zo ja, welke (Hoofdstuk 2)?
- Moet hiervoor ontheffing worden aangevraagd (Hoofdstuk 3)?
- Is nader onderzoek nodig (Hoofdstuk 3)?
- Zijn er mogelijkheden voor mitigatie (vermindering) en compensatie van schade aan beschermde natuurwaarden (Hoofdstuk 3)?

Deze rapportage kan dienst doen bij de onderbouwing van de ontheffingsaanvraag ex artikel 75 in het kader van de Flora- en faunawet. De beoordeling van het voorkomen van en effecten op beschermde soorten is opgesteld op basis van de huidige ter beschikking staande kennis en inschattingen van deskundigen.

1.2 Aanpak onderzoek

Bronnenonderzoek

Het bronnenonderzoek gaat uit van bestaande en beschikbare gegevens. Voor een actueel overzicht van beschermde soorten die in de regio voorkomen zijn online beschikbare bronnen geraadpleegd, waaronder de NDFF (telmee.nl, waarneming.nl).

Daarnaast is, voor zover nodig, gebruik gemaakt van achtergronddocumentatie (zie literatuurlijst).

Veldonderzoek

Het onderzoek naar vleermuizen is uitgevoerd conform het Protocol Vleermuisonderzoek d.d. 2 april 2009, opgesteld door het Netwerk Groene Bureaus en de Zoogdiervereniging VZZ, in overleg met de Dienst Landelijk Gebied en de Gegevensautoriteit Natuur. Het protocol heeft tot doel het belang van de functies van gebieden voor soorten vleermuizen effectief en efficiënt vast te stellen ten dienste van ontheffingaanvragen voor de Flora en Faunawet. Het is een hulpmiddel voor deskundige vleermuisonderzoekers en de beoordelaars van vleermuisonderzoek om te bepalen wat een juridisch redelijke onderzoeksinspanning is voor een specifieke locatie.

In tabel 1.1. staan de bezoekdata van het veldwerk weergegeven. Per bezoek is aangegeven of het ochtend- of avondbezoek betrof, de weersomstandigheden en de naam van de betreffende inventariseerder(s). Een avondbezoek vindt in principe plaats tussen zonsondergang en middernacht, een ochtendbezoek tussen één tot twee uur voor zonsopkomst en een half uur na zonsopkomst. Het bezoek op 25 mei is gestart in de vroege avonduren, om ook de aanwezigheid van vogels met jaarrond beschermde nesten vast te kunnen stellen

Tabel 1.1. Datum van veldbezoek, dagdeel (avond, ochtend), minimumtemperatuur tijdens veldwerk, hoeveelheid neerslag, windkracht (Beaufort) en naam van inventariseerder(s).

	dagdeel	T (min)	neerslag	wind	inventariseerder
3 juni 2010	Late ochtend	20°	0	3	J.D. Buizer
3 juni 2010	avond	17°	0	3	J.D. Buizer
5 juli 2010	ochtend	14°	0	2	J.D. Buizer
16 juli 2010	ochtend	15°	0	3	G.F.J. Smit
8 september 2010	avond	19°	0	2	J.D. Buizer
30 september 2010	avond	13°	0	2	J.D. Buizer

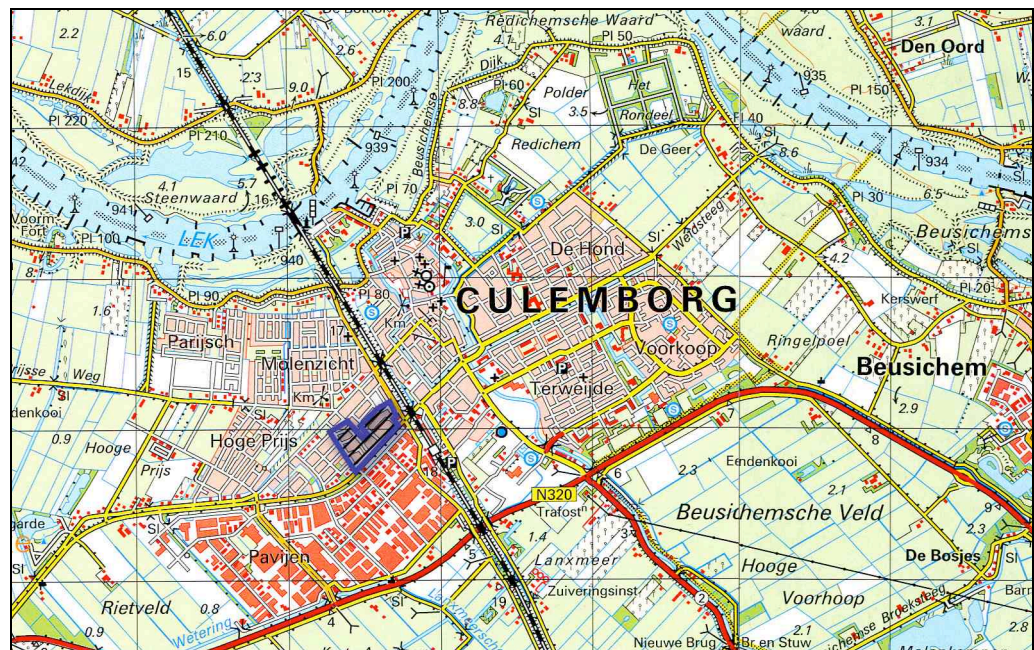
Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van batdetectors van het type Pettersson D240x. Met deze batdetector kunnen de meeste in Nederland voorkomende vleermuizen in het veld tot op soort worden gedetermineerd. De time-expansion (TE) functie van de Pettersson D240x geeft de mogelijkheid opgenomen geluiden (max 3,4 seconden) *in situ* en al dan niet vertraagd terug te horen. Geluiden van vleermuizen die niet in het veld tot op soort konden worden gedetermineerd, zijn opgenomen met een Edirol R-09 opname-apparaat en achteraf geanalyseerd met het computerprogramma BatSound.

1.3 Het plangebied

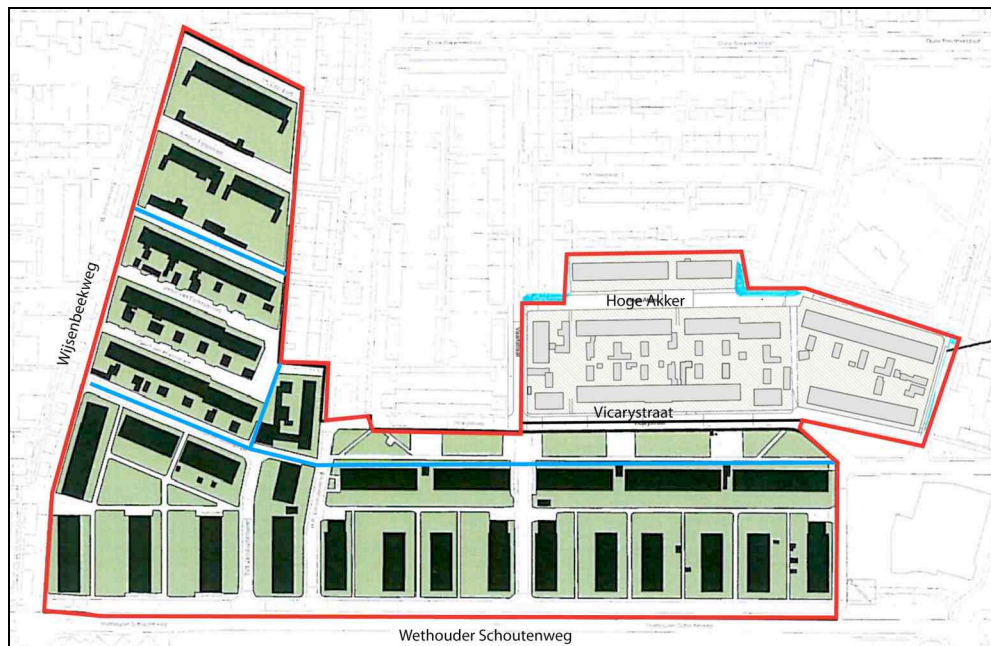
Het plangebied betreft een naoorlogse woonwijk aan de westzijde van het spoor Utrecht Den Bosch. In het plangebied staan woningen van vier bouwtypen. Aan de Vicarystraat, de Vaartstraat en de Hoge Akker staan 62 traditionele rijtjeswoningen, gebouwd van baksteen en met een zadeldak met dakpannen. De woningrijtjes dwars op de Wijsenbeekweg bestaan uit twee verschillende typen. Het gaat om grondgebonden woningen en om duplexwoningen met twee woonlagen, beide gebouwd van baksteen met pannendaken. Deze woningen zijn voorzien van een of meer van de volgende elementen: daklijsten onder de dakgoot, gemetselde ventilatieroosters of open stootvoegen, pannendaken en/of schoorstenen met loodslab.

De woningen aan het St. Nicolaasplantsoen en het St. Jacobsplantsoen zijn galerijwoningen van drie woonlagen en rijwoningen van twee woonlagen. Ze zijn gebouwd met bakstenen en Trespa geveldelen met platte daken. De daken zijn aan de lange zijden voorzien van omkastingen van Trespa.

Alle woningtypen zijn gebouwd met (voor zover bekend) ongeïsoleerde spouwmuur.

Figuur 1. Ligging plangebied. © Topografische dienst Kadaster

Figuur 2. Het plangebied. De blauwe lijnen geven de scheiding tussen de vier woningtypen aan.

Figuur 3. Woningtype van de Vicarystraat, Vaartstraat en Hoge Akker

Figuur 4. Woningtype van het St. Jacobsplantsoen en St. Nicolaasplantsoen

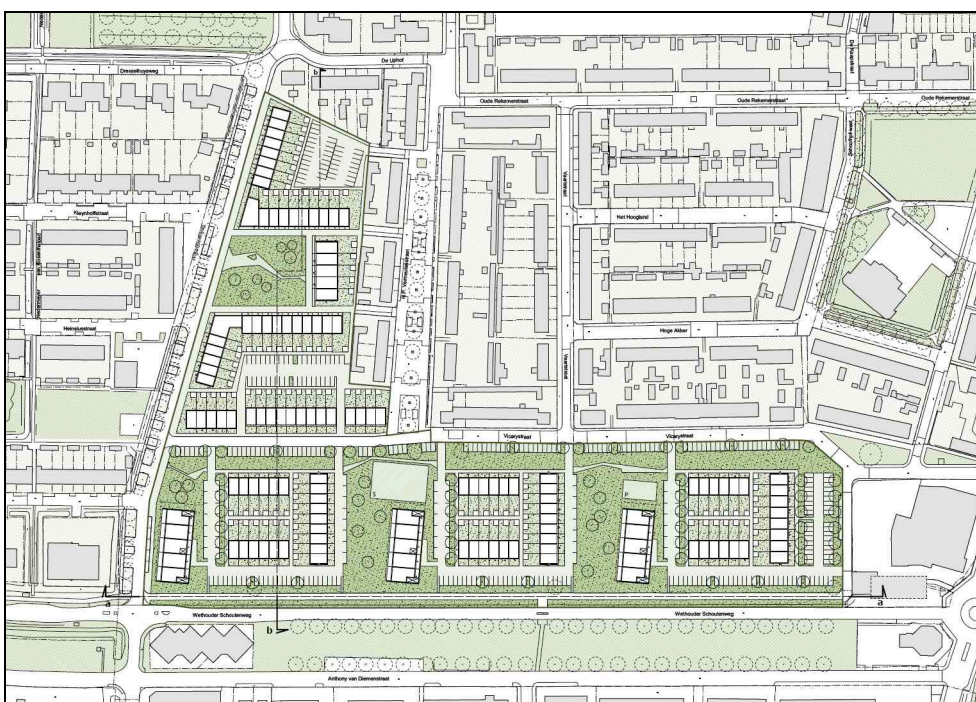
Figuur 5. Duplexwoningen aan de R. de Manstraat

Figuur 6. Grondgebonden woningen aan de A. Fastraat (achterzijde)

1.4 Voorgenomen ingreep

De effecten op beschermde soorten zijn beoordeeld op basis van de voorgenomen ingreep. Deze bestaat uit het afbreken van de woningen in het plangebied en het bouwen van 193 nieuwe woningen (eensgezinswoningen en boven- en benedenwoningen met kap en appartementengebouwen met plat dak). De plannen voor de Vicarystraat, Vaartstraat en Hoge Akker moeten nog worden ontwikkeld.

Figuur 7. Nieuwe situatie.

Met deze ingreep worden mogelijk verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet overtreden. De soortgroepen waarop dit betrekking heeft, zijn vleermuizen en vogels waarvan het nest jaarrond beschermd is (in dit geval mogelijk de huismus en de gierzwaluw). Daarom is het onderzoek op deze soorten toegespitst.

De ingreep kan worden omschreven als ingreep in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Gebruik van een door de minister goedgekeurde gedragscode voor de betreffende ingreep is niet aan de orde. Voor het uitvoeren van de ingreep geldt een vrijstelling van soorten in Tabel 1 van de Flora- en faunawet (zie Bijlage 1).

1.5 Bronnenonderzoek

Vleermuizen

De volgende soorten vleermuizen zijn bekend uit de omgeving (Culemborg en aangrenzend buitengebied) van het plangebied: meervleermuis, watervleermuis, gewone baardvleermuis, Brandts vleermuis, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, gewone grootoorvleermuis en rosse vleermuis (Limpens *et al*, 2007; eigen waarneming). Het betreffen waarnemingen van foeragerende dieren of verblijfplaatsen in bebouwing of bomen. Waarnemingen specifiek uit het onderzochte plangebied zijn niet bekend.

Overige soorten

In tabel 1 zijn de soorten vermeld die op grond van de kenmerken van het plangebied en het expert judgement over het voorkomen in de omgeving van het plangebied (bebouwde kom, Culemborg) zouden kunnen voorkomen. Waarnemingen van beschermde soorten uit het plangebied zelf zijn niet bekend. Beschermde soorten ongewervelden en vissen kunnen op grond van het ontbreken van geschikte biotopen op het terrein van beide scholen op voorhand worden uitgesloten.

Tabel 1. Mogelijke aanwezigheid beschermde soorten in omgeving van het plangebied. Ffw: tabel Flora- en faunawet.

<i>vaatplanten</i>	wetenschappelijke naam	Ffw
grote kaardenbol	<i>Dipsacus fullonum</i>	1
wilde marjolein	<i>Origanum vulgare</i>	2
<i>amfibieën</i>		
bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>	1
bastaardkikker	<i>Rana esculenta</i>	1
poelkikker	<i>Rana lessonae</i>	3
heikikker	<i>Rana arvalis</i>	3
rugstreeppad	<i>Bufo calamita</i>	3
gewone pad	<i>Bufo bufo</i>	1
kamsalamander	<i>Triturus cristatus</i>	3
kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>	1
<i>vogels met jaarrond beschermd nest¹</i>		
huismus	<i>Passer domesticus</i>	3
gierzwaluw	<i>Apus apus</i>	3
sperwer	<i>Accipiter nisus</i>	3
<i>grondgebonden zoogdieren</i>		
bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>	1
egel	<i>Erinaceus europaeus</i>	1
gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	1
tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>	1
huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>	1

¹ Op grond van door het ministerie van LNV verstrekte handreikingen worden nesten van de volgende soorten als jaarrond beschermde nestplaatsen beschouwd: boomvalk, buizerd, gierzwaluw, grote gele kwikstaart, havik, huismus, kerkuil, oehoe, ooievaar, ransuil, roek, slechtvalk, sperwer, steenuil, wespandief, zwarte wouw.

konijn	<i>Eryctolagus cuniculus</i>	1
mol	<i>Talpa europaea</i>	1
<i>vleermuizen</i>		
gewone baardvleermuis/ Brandts vleermuis	<i>Myotis mystacinus/brandtii</i>	3
watervleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>	3
meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>	3
gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	3
ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>	3
laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	3
rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	3
gewone grootoorvleermuis	<i>Plecotus auritus</i>	3

2 Resultaten onderzoek

2.1 Flora

Tijdens het onderzoek zijn geen beschermde soorten planten in het plangebied waargenomen. Het voorkomen van beschermde soorten kan worden uitgesloten op grond van de resultaten van het onderzoek.

2.2 Vissen

Vanwege het ontbreken van open water in het plangebied is het voorkomen van vissen uitgesloten.

2.3 Amfibieën

Tijdens het onderzoek zijn in het plangebied geen amfibieën waargenomen. In het plangebied is geen oppervlaktewater aanwezig. Enkele locaties in de wijk met lage struiken, kruidachtige vegetaties en schuilplaatsen zoals blad- en takkenhopen kunnen een functie hebben als landbiotoop voor soorten als gewone pad en bruine kikker. Gelet op de beperkte omvang van geschikt landbiotoop binnen het plangebied en de aanwezigheid van grotere oppervlakten geschikt landbiotoop nabij het plangebied, heeft het plangebied geen belangrijke functie voor amfibieën.

2.4 Grondgebonden zoogdieren

Tijdens het onderzoek zijn geen grondgebonden zoogdieren, of sporen ervan, waargenomen.

Mogelijk heeft het plangebied een functie voor soorten als egel, mol en enkele muizen- en spitsmuizensoorten, als onderdeel van een groter leefgebied. In dat geval wordt het gebruikt als foerageergebied en verblijfplaats.

2.5 Vleermuizen

Tijdens het onderzoek zijn in en rond het plangebied de volgende soorten vleermuizen waargenomen: gewone dwergvleermuis en rosse vleermuis. Per soort wordt ingegaan op de resultaten van het onderzoek en de functies van plangebied voor de soort. De waarnemingen zijn verwerkt in tabel 2.

Gewone dwergvleermuis

Foerageergebied

Tijdens alle bezoeken zijn in het plangebied foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. De vleermuizen hadden een duidelijk voorkeur voor het foerageren nabij bomen en bomenrijen. De meeste foeragerende vleermuizen waren te vinden langs de linden aan de Wijsenbeekweg, net buiten het plangebied. Binnen het plangebied foerageerden slechts enkele vleermuizen gedurende vrij korte tijd. De betekenis van het plangebied als foerageergebied is dan ook gering.

Vliegroute

Tijdens de bezoeken zijn geen vaste vliegroutes van vleermuizen in het plangebied aangetroffen.

Verblijfplaatsen

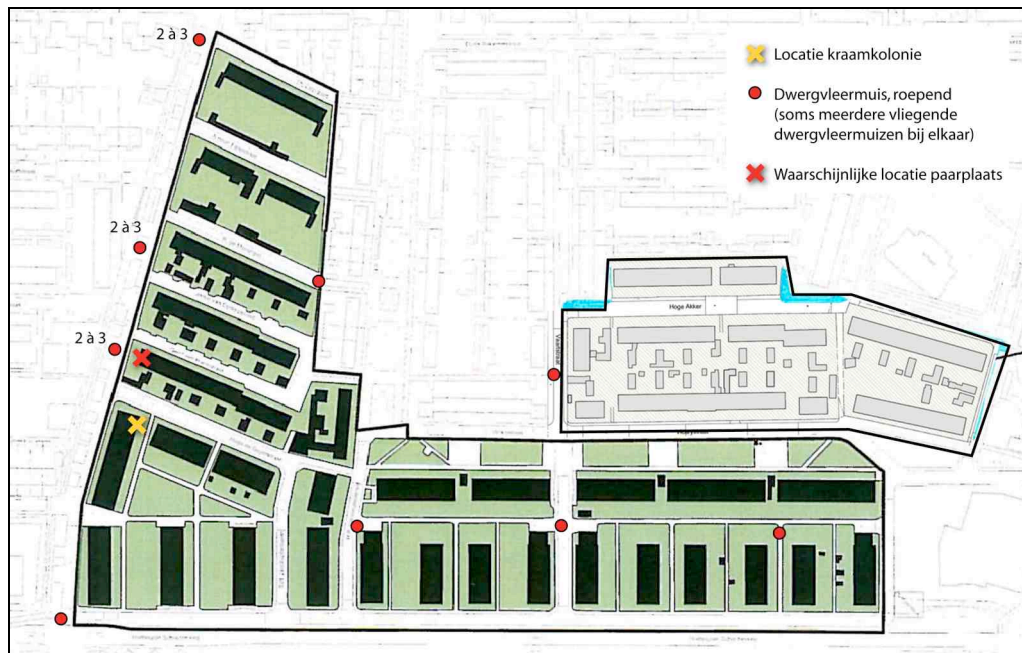
Tijdens een ochtendbezoek op 5 juli 2010 is in een van de woningen een kraamkolonie van gewone dwergvleermuis aangetroffen. De kraamkolonie zat achter een daklijst van een van de woningen met platte daken aan het St. Jacobsplantsoen (voor locatie zie kaart op pag. 6). Enkele tientallen vleermuizen vertoonden zwermgedrag en vlogen rond zonsopkomst naar binnen via een opening bij de doorvoer van een regenpijp. Bij een tweede ochtendbezoek op 16 juli is de kolonie niet teruggevonden. Kraamkolonies verhuizen regelmatig en maken afhankelijk van de omstandigheden gebruik van diverse locaties. Waarschijnlijk is de kolonie verhuisd naar een locatie buiten het plangebied. Een andere mogelijkheid is dat de kolonie inmiddels uit elkaar was gevallen, doordat de jongen volgroeid waren. Na het opgroeien van de jongen vallen kraamkolonies doorgaans uiteen en verblijven de vleermuizen overdag individueel of in kleine groepjes in gebouwen. Van de gewone dwergvleermuis is bekend dat kraamgroepen gedurende de kraamperiode tot meer dan 20 gebouwen kunnen gebruiken, het zogenaamde netwerk van verblijfplaatsen. Tussen deze gebouwen wordt regelmatig gewisseld. Bij onderzoek in Duitsland is vastgesteld dat kraamgroepen gemiddeld 6 dagen van een verblijf gebruik maken. Meestal liggen de verblijfplaatsen waartussen gewisseld wordt binnen een afstand van 200 meter (Simon *et al.*, 2004). Volgens het vleermuisprotocol moet er minimaal 10 dagen zitten tussen twee bezoeken. Een kolonie kan dus tussen twee bezoeken elders in het plangebied aanwezig geweest zijn, zonder opgemerkt te worden.

Met name tijdens het tweede najaarsbezoek op 30 september zijn diverse roepende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen in en rond het plangebied. In het najaar bezetten mannetjes van de gewone dwergvleermuis een territorium. Zij vliegen rond in hun territorium en uiten frequent roepjes van rond de 20 kHz. Hiermee verdedigen zij hun territorium tegen andere mannetjes en proberen zij vrouwtjes te lokken naar een paarverblijf in een gebouw, dat binnen het territorium ligt. Daar vindt vervolgens de paring plaats. Uit het tweede najaarsbezoek volgt dat er in het plangebied diverse van dergelijke paarverblijven aanwezig zijn. Waar de verblijven exact liggen is moeilijk vast te stellen. Het gedrag van een van de roepende mannetjes aan

de Wijsenbeekweg wijst er op dat er een paarplaats aanwezig is in de woning aan de G. van Harmstraat, op de hoek bij de Wijsenbeekweg. De roepende mannetjes aan het St. Nicolaasplantsoen hebben hun paarverblijf in de woningen binnen het plangebied. Van de roepende mannetjes aan de rand van het plangebied zal een gedeelte een paarverblijf binnen het plangebied hebben. In totaal gaat het naar verwachting om minimaal 6 en maximaal 9 paarverblijven.

Figuur 8. Locatie kraamkolonie, met uitvliegopening

Figuur 9. Locaties kraamkolonie op 5 juli 2010 en roepende mannetjes op 30 september 2010

Behalve kraamkolonies en paarverblijven zijn er waarschijnlijk ook een aantal individuele verblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis aanwezig. Deze zijn echter bijzonder moeilijk te vinden. Het kan zowel gaan om zomer- als winterverblijven. Ook de paarplaatsen worden buiten het parseizoen veelal gebruikt als zomer- en winterverblijfplaats voor één of enkele dieren.

Gewone dwergvleermuizen overwinteren behalve in individuele winterverblijven soms ook in zogenaamde massawinterverblijven, waar veel individuen bij elkaar overwinteren. Deze zijn te vinden door zwermgedrag in augustus en begin september. Dergelijk gedrag is hier niet vastgesteld. Verder is het mogelijk dat kraamkolonieplaatsen ook in de winter als winterverblijf worden gebruikt. Het type kraamverblijf lijkt hiervoor echter niet geschikt. De aanwezigheid van massawinterverblijven kan dan ook worden uitgesloten.

Rosse vleermuis

Tijdens het laatste bezoek op 30 september 2010 foerageerde een rosse vleermuis korte tijd hoog boven het plangebied. Rosse vleermuizen kunnen overal in Culemborg af en toe jagend worden aangetroffen. Het plangebied heeft geen speciale betekenis voor de rosse vleermuis als foerageergebied.

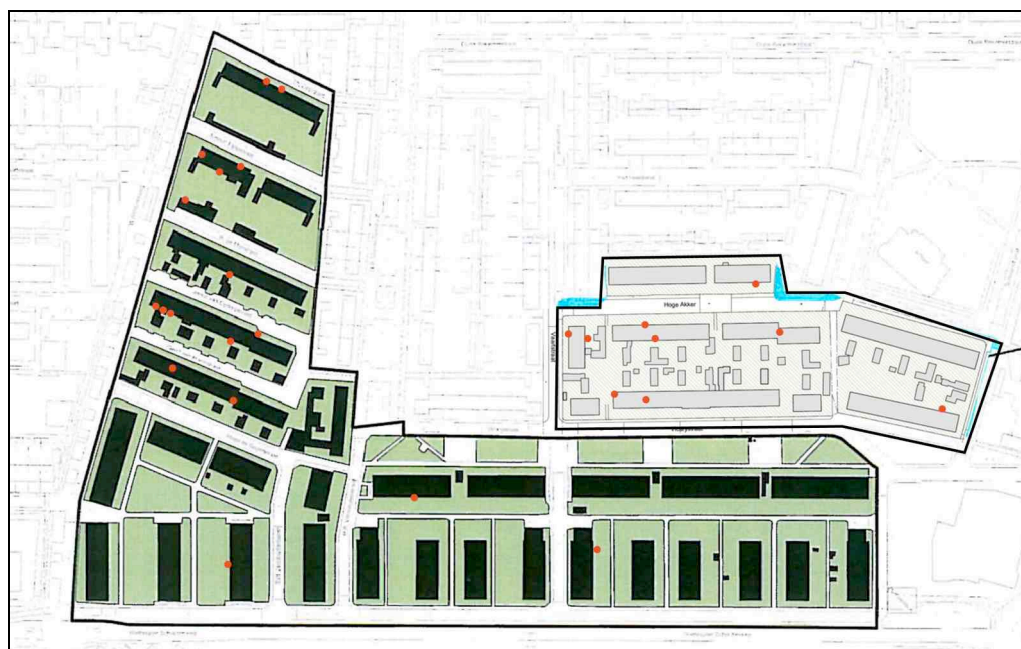
Tabel 2. Betekenis van het plangebied voor vleermuizen

Soort	Functies
gewone dwergvleermuis	○ foerageergebied tiental exemplaren ○ kraamverblijf ○ 6 - 9 paarverblijven ○ mogelijk winterverblijf individuen of kleine groepen
rosse vleermuis	Incidenteel foerageergebied

2.6 Vogels met jaarrond beschermde nestplaats

Gedurende het dagbezoek op 3 juni 2010 zijn diverse mussen aangetroffen die nestindicerend gedrag vertoonden. De mussen waren met name aanwezig in en rond de woningen met pannendaken. Bij woningen die zijn gebouwd in de periode voordat vogelwerende maatregelen volgens het bouwbesluit verplicht werden, vormen pannendaken veelal een optimale nestelgelegenheid. Bovendien vormt dit gedeelte van de wijk ook in andere opzichten een geschikt leefgebied voor de huismus door de aanwezigheid van:

- dekking tegen predatie door groenblijvende hagen en andere struiken
- een goede voedselsituatie in en rond de wijk gedurende het gehele jaar, door de aanwezigheid van onkruiden met zaden, voldoende insecten voor het opgroeien van de jongen en mogelijk het bijvoeren door de bewoners.

Figuur 10. Locaties mussennesten

In totaal zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van zo'n 26 nesten (voor de locaties, zie figuur 10). De hoogste dichtheid ligt bij de woningen met schuine kap, dwars op de Wijsenbeekweg. De dichtheid in de Hoge Akker, Vaartstraat en

Vicarystraat is wat lager. In de woningen aan het St. Nicolaasplantsoen en St. Jacobsplantsoen zijn slechts enkele mussennesten aanwezig.

Dezelfde situatie als binnen het plangebied bij de Hoge Akker, Vaartstraat en Vicarystraat is ook aanwezig in de rest van de wijk, direct ten noorden van het plangebied (H.P. Vermeulenstraat, Vaartstraat, Hoge Akker, Het Hoogland, Rekemerstraat, Schoolhof Oost en West). Ten westen van het plangebied is (Dresselhuysweg, Kleynhoffstraat, Heinsiusstraat, Brenkmanweg), zijn nauwelijks of geen mussen aanwezig. Waarschijnlijk is dit het gevolg van het feit dat de huizen zijn gebouwd ná het verplicht worden van vogelwerende maatregelen. De voedselsituatie en mate van dekking lijkt niet veel af te wijken van die in de Hoge Akker, Vaartstraat en Vicarystraat.

Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van andere jaarrond beschermde vogelnesten.

2.7 Overige vogels

In het plangebied zijn diverse algemene stadsvogels waargenomen als koolmees, pimpelmees, heggenmus, winterkoning, spreeuw, kauw, enz. Deze nesten zijn beschermd op het moment dat ze in gebruik zijn. Buiten het broedseizoen zijn de nesten niet beschermd.

3 Effecten en verbodsbepalingen

3.1 Flora

Er komen in het plangebied 'Achter de Poort' geen beschermde planten voor. De ingreep leidt niet tot negatieve effecten voor beschermde soorten vaatplanten.

3.2 Vissen

In het plangebied komen geen vissen voor. Negatieve effecten voor vissen zijn niet aan de orde.

3.3 Amfibieën

Het plangebied zal hooguit een zeer beperkte betekenis hebben als landbiotoop voor algemeen voorkomende soorten amfibieën als bruine kikker en gewone pad. Dit zijn algemeen voorkomende soorten in Culemborg én Nederland. Negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding kunnen worden uitgesloten. Voor deze soorten geldt bovendien een algemene vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkelingen.

3.4 Grondgebonden zoogdieren

Het plangebied zal een beperkte betekenis hebben als landbiotoop voor algemeen voorkomende soorten grondgebonden zoogdieren als egel, bosmuis, gewone bosspitsmuis, huisspitsmuis en mol. Dit zijn algemeen voorkomende soorten in 's-Culemborg én Nederland. Bij de ontwikkeling van het plangebied wordt art. 11 overtreden ten aanzien van (een deel van) deze soorten: vernietiging van vaste verblijfplaatsen. Voor deze soorten geldt een algemene vrijstelling voor ruimtelijke ontwikkelingen. Negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding kunnen worden uitgesloten.

3.5 Vleermuizen

Gewone dwergvleermuis

Foerageergebied

De groenstructuren in de wijk hebben een beperkte functie als foerageergebied. Het afbreken van de woningen en bouwrijp maken van de grond zal een negatief effect hebben op dit foerageergebied. Het verlies van dit foerageergebied heeft naar

verwachting geen of nauwelijks een negatief effect op de locatie populatie vleermuizen. Wanneer het gebied weer wordt ingericht volgens de plannen, met een vrij groot oppervlak aan openbaar groen, wordt de functie als foerageergebied bovendien (gedeeltelijk) hersteld. Dat geldt met name als er een twintigtal bomen worden geplant.

Verblijfplaatsen

In het plangebied is een kraamverblijfplaats van een kraamkolonie aangetroffen. Als gevolg van de afbraak van de woningen gaat in elk geval deze, en mogelijk meer locaties van de kraamkolonie verloren. Daarnaast gaan er meerdere paarverblijven verloren, die waarschijnlijk buiten het paarseizoen eveneens als verblijfplaats in gebruik zijn. Beide effecten kunnen een negatief effect hebben op de lokale populatie dwergvleermuizen. Het verloren gaan van vaste rust- of verblijfplaatsen is een overtreding van verbodsbepaling artikel 11, van de Flora- en faunawet. Om het netwerk van verblijfplaatsen in stand te houden en overtreding van artikel 11 te voorkomen zijn mitigerende maatregelen noodzakelijk (zie volgende paragraaf)

Rosse vleermuis

Foerageergebied

Als gevolg van de werkzaamheden kan de geschiktheid van het plangebied als foerageergebied voor de rosse vleermuis tijdelijk verminderen doordat groen verdwijnt dat aantrekkelijk is voor insecten. Het belang van het plangebied als foerageergebied voor de rosse vleermuis is echter zeer beperkt. De tijdelijke vermindering van het foerageergebied zal geen enkel effect hebben op de lokale populatie rosse vleermuizen. Er is hier dan ook geen sprake van een overtreding op grond van de Flora- en faunawet.

3.6 Vogels met jaarrond beschermde nestplaats

In de wijk zijn enkele tientallen nesten van de huismus aanwezig. Deze nesten zijn jaarrond beschermd. Bij het afbreken van de gebouwen gaan nesten verloren. Door de herinrichting zal ook de voedselsituatie en dekking tegen predatie - in elk geval tijdelijk - sterk verminderen. Dit is een overtreding van de Flora- en faunawet. Het verlies van de nesten, met het bijbehorende leefgebied, heeft een sterk negatief effect op de aanwezige populatie huismussen. Uitvoeren van de werkzaamheden zonder mitigerende maatregelen betekent het verdwijnen van minimaal 26 paar huismussen. Het is daarom noodzakelijk om dit effect met mitigerende maatregelen tegen te gaan. Indien met deze maatregelen de functie van het plangebied voor mussen kan worden gewaarborgd, kan overtreding van verbodsbepalingen worden voorkomen.

3.7 Overige vogels

Bij het afbreken van gebouwen kappen van bomen en verwijderen van begroeiing op het moment dat daarin in gebruik zijnde vogelnesten aanwezig zijn, gaan deze nesten verloren. Dit is een overtreding van de Flora- en faunawet. Om overtreding van verbodsbepalingen te voorkomen is het noodzakelijk om dit effect met mitigerende maatregelen tegen te gaan.

4 Conclusie en aanbevelingen

4.1 Flora- en faunawet

De conclusies zijn opgesteld op basis van de huidige ter beschikking staande kennis en inschattingen van deskundigen.

- Als gevolg van de geplande ingreep worden een kraamverblijf, 6 à 9 paarverblijven en enkele mogelijke winterverblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis aangetast. Om wezenlijke aantasting van het netwerk aan verblijfplaatsen voor de lokale groep gewone dwergvleermuizen en het doden van vleermuizen te voorkomen zijn mitigerende maatregelen nodig. Als deze maatregelen zoals verwoord in § 4.2 worden toegepast is er geen sprake van negatieve effecten en overtreding van verbodsbepalingen en zal de gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis in de gemeente Culemborg niet in gevaar komen. De aanvraag van een ontheffing van de Flora- en faunawet is voor de ingreep dan niet nodig.
- Als gevolg van de geplande ingreep zal de nestgelegenheid met het bijbehorende leefgebied van minimaal 26 paar huismussen verloren gaan. Om wezenlijke aantasting van de lokale populatie huismussen te voorkomen zijn mitigerende maatregelen nodig. Als deze maatregelen zoals verwoord in § 4.2 worden toegepast is er geen sprake van negatieve effecten en overtreding van verbodsbepalingen en zal de gunstige staat van instandhouding van de huismus in de gemeente Culemborg niet in gevaar komen. De aanvraag van een ontheffing van de Flora- en faunawet is voor de ingreep dan niet nodig.
- Bij de sloopwerkzaamheden en het verwijderen van beplanting in het plangebied moet rekening worden gehouden met in gebruik zijnde nesten van vogels.
- De groenstructuren in het plangebied maken deel uit van het leefgebied van algemene soorten amfibieën en zoogdieren. Voor deze soorten geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling van verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet.

Ontheffing Flora- en faunawet

In de onderstaande tabel zijn de zeker of mogelijk in het plangebied voorkomende strikt(er) beschermde soorten en vogels met jaarrond beschermde nesten opgenomen. Aangegeven is of en zo ja welke verbodsbepalingen worden overtreden en of een ontheffingsaanvraag ex artikel 75 van de Flora- en faunawet aan de orde is. Hierbij is er van uitgegaan dat de mitigerende maatregelen zoals verwoord in de volgende paragraaf zullen worden uitgevoerd.

Tabel 3 *Strikt beschermde soorten en vogels in het plangebied waarvan het nest jaarrond beschermd is, effecten en noodzaak van een ontheffing*

Soort	Voorkomen	Effecten	Ontheffing nodig?
Gewone dwergvleermuis	zeker	geen; zie mitigerende maatregelen	nee, indien mitigatie wordt uitgevoerd
Rosse vleermuis	zeker	geen	nee
Huismus	zeker	geen: zie mitigerende maatregelen	nee, indien mitigatie wordt uitgevoerd

4.2 Aanbevelingen

De hieronder genoemde kasten en andere in- en aanbouwvoorzieningen zijn in de meeste gevallen verkrijgbaar bij www.vivara.nl of www.waveka.nl.

Vleermuizen

De ingreep kan leiden tot negatieve effecten op vleermuizen. Dit kunnen ernstige effecten zijn met een grote impact op de lokaal aanwezige groep dieren. Indien negatieve effecten optreden ten aanzien van vaste rust- en verblijfplaatsen is per definitie sprake van overtreding van verbodsbepalingen. Door de volgende maatregelen in acht te nemen wordt zorgvuldigheid betracht in de omgang met vleermuizen en wordt de kans op het optreden van negatieve effecten sterk verkleind. De maatregelen zijn erop gericht de functie van het plangebied voor het netwerk van verblijfplaatsen te behouden en zo overtreding van verbodsbepalingen te voorkomen.

Sloop gebouwen

- Voor de sloop worden op geschikte locaties in een straal van 200 meter rond het te slopen gedeelte van het plangebied drie kasten opgehangen, beiden geschikt als kraamverblijf voor de gewone dwergvleermuis. De locaties en type van de kasten worden in overleg met een vleermuisdeskundige gekozen. Na het afronden van de bouwwerkzaamheden en uitvoeren van de overige mitigerende maatregelen, kunnen de vleermuis kasten weer worden verwijderd. Dit dient te gebeuren in april of september, mits de nachttemperatuur niet lager is dan 5 °C. Een bouwtekening van een dergelijke kast is als bijlage bij dit rapport gevoegd.
- Ter mitigatie van de paarverblijven dienen - eveneens voor de sloop - twintig vleermuis kasten te worden aangeboden. Deze kasten, bij voorkeur gemaakt van houtbeton, worden aan gebouwen en bomen in de directe omgeving van de af te breken woningen geplaatst. De locaties en type van de kasten worden in overleg met een vleermuisdeskundige gekozen. Dergelijke kasten zijn te koop bij www.vivara.nl en www.waveka.nl.
- De gebouwen kunnen gedurende de periode mei - half augustus in gebruik zijn als verblijfplaats door de lokale kraamgroep. Dit kan gedurende één tot enkele dagen tot langer het geval zijn. Om de kans op verstoring, doden en/of gewonden van vleermuizen te voorkomen, mogen in de kraamperiode géén sloopwerkzaamheden plaatsvinden;

- Voorafgaand aan de sloop worden in de periode maart - april of half augustus - september de spouwmuren ongeschikt gemaakt als verblijfplaats voor vleermuizen, door het maken van twee openingen van 50 x 50 cm per woninggevel in de buitenmuur, één beneden en één boven in de gevel (let hierbij op evt. aanwezige mussennesten).
- De woningen met platte daken worden gesloopt door middel van strippen. Dat betekent dat dak- en gevelijsten voorzichtig worden verwijderd.
- Indien tijdens de sloop toch vleermuizen aanwezig blijken te zijn, dient onverwijld contact opgenomen te worden met een vleermuizendeskundige.
- In de nieuwbouw dienen maatregelen te worden getroffen om gebruik van de nieuwbouw als kraamverblijf en voor overwintering door de gewone dwergvleermuis mogelijk te maken. Deze maatregelen kunnen bestaan uit het toegankelijk maken en houden van geschikte verblijven (e.d. spouwmuren, ruimte achter beplating) of het inbouwen cq. ophangen van speciale vleermuiskasten.
- In de nieuwbouw worden in overleg met een deskundige voorzieningen aangebracht die gebruikt kunnen worden als paarverblijf door de gewone dwergvleermuis.

Foerageergebied

Indien groenstructuren in het plangebied worden aangeplant kan het best gekozen worden voor inheems plantenmateriaal. Inheems plantmateriaal zoals zomereik en meidoorn trekt een grote diversiteit aan insecten aan waar vleermuizen op kunnen jagen. De maatregelen voor vleermuizen hebben eveneens een positief effect op de voedselsituatie voor de huismus.

Huismus

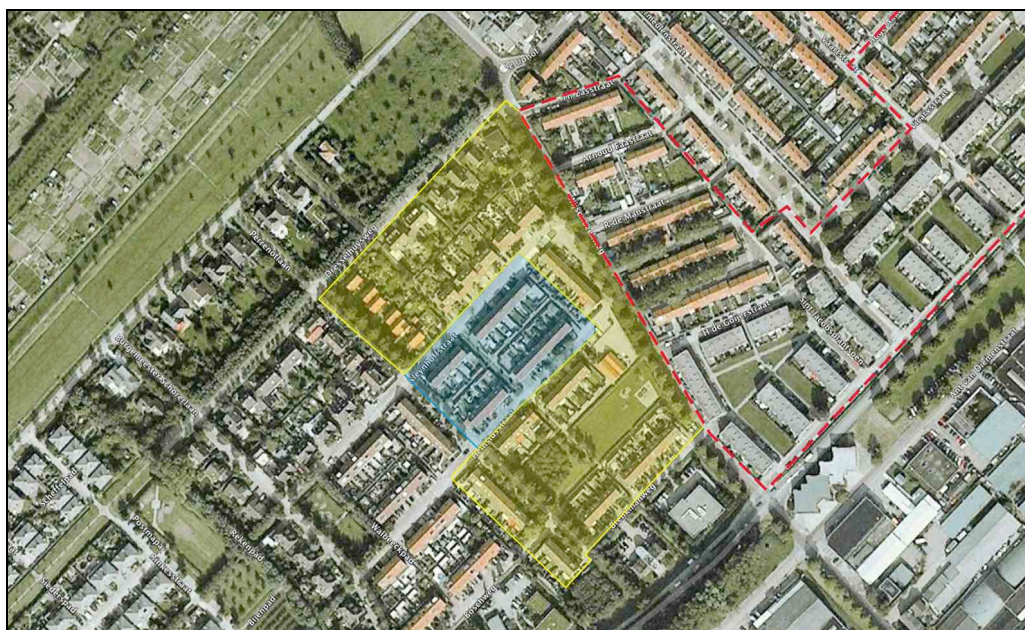
Mitigerende maatregelen voor de huismus dienen te bestaan uit:

- Geen sloopwerkzaamheden uitvoeren in de periode dat mussen kunnen broeden, tussen half maart en eind juni (in combinatie met de maatregelen voor vleermuizen betekent dit dus een periode van half maart tot half augustus).
- Afhankelijk van de planning van de nieuwbouw: aanbieden van vervangende nestgelegenheid in de directe omgeving van het plangebied. Dit kan bijvoorbeeld door het ophangen van 20 mussenkoloniekasten (met drie nestkamers) hoog aan de gevel, zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke leefgebied. Hierbij is uitgegaan van 50% overcompensatie, een zekerheidsmarge omdat het exacte aantal broedparen niet bekend is en tevens mogelijk niet alle nieuwe locaties geschikt blijken te zijn. Voor geschikte locaties zie figuur 11. De voorzieningen moeten aangebracht zijn op het moment dat de sloopwerkzaamheden starten
- Aanbieden van vervangende nestgelegenheid in de nieuwbouw, bijvoorbeeld inbouwkoloniekasten voor huismus, inbouwneststenen voor gierwaluw (deze worden ook gebruikt door huismussen) of zogenaamde 'mussenvides' die bij schuine kappen het vogelschrot en de onderste pannenlatten vervangen. Dit kan bijvoorbeeld door in de blokken A, C, E, G en H (zie figuur 12) bij 5

woningen per blok aan één gevel het vogelschrot te vervangen door vogelvides of 5 zogenaamde 'mussenpannen' te plaatsen of 2 mussenkoloniekasten in te bouwen.

- het plangebied na de inrichting geschikt maken als leefgebied voor de huismus, door:
 - o dekking tegen predatie aan te bieden door het plaatsen van (bij voorkeur groenblijvende) struiken of hagen. Zeer geschikt zijn bijvoorbeeld liguster, taxus, hulst en klimop (klimop ook als slaapplek).
 - o een goede voedselsituatie door het aanbrengen van:
 - o besdragende struiken als meidoorn en vlier aangevuld met lijsterbes, krentenboompje, sleedoorn, vuurdoorn, Gelderse roos, berberis, gele en rode kornoelje, hondsroos of braam,
 - o inheemse bloeiende kruiden aangevuld met vlinderstruik ten behoeve van de rijkdom aan bijen, hommels, vlinders en zweefvliegen.
 - o een zekere oppervlakte met ruige grassoorten, akkerdistel en andere zaaddragende kruiden ten behoeve van wintervoedsel.

Hierbij is er van uitgegaan dat de woningen aan de Vicarystraat, Vaartstraat en Hoge Akker pas in een later stadium worden afgebroken. De voorzieningen voor de huismus in de dan gerealiseerde nieuwbouw, kan dan dienen als mitigatie voor het verdwijnen van de nestgelegenheid van deze woningen.

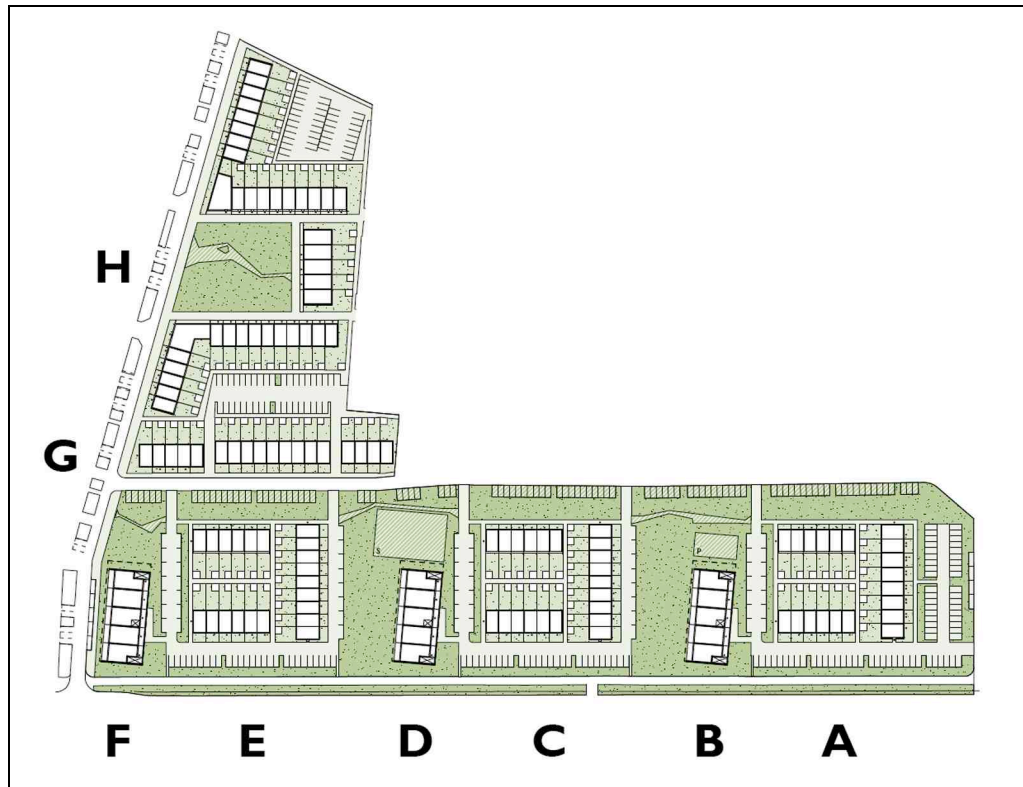
Figuur 11. Mogelijke locatie vervangend biotoop voor de huismus. Geel: zeer geschikt, blauw: geschikt

De precieze invulling van de mitigerende maatregelen, hangt af van de planning van het project en de mogelijkheden voor het aanbrengen van deze maatregelen in de bestaande bouw. De definitieve invulling van de mitigerende maatregelen vindt plaats

in overleg met een vleermuizen- en mussendeskundige, bij voorbeeld in een beknopt mitigatieplan.

Overige broedvogels

Als de sloop plaatsvindt in de maanden maart en april wordt de beplanting binnen een afstand van 25 meter van de te slopen school voor februari gerooid of kort afgemaaid zodat hier geen vogels meer gaan broeden.

Figuur 12. Blokindeling nieuwbouw

5 Literatuur

- Limpens, H., E. Jansen & J. Dekker, 2007. Ondersteboven van de waterlinie. Onderzoek naar gebruik door vleermuizen, knelpunten en mogelijkheden tot duurzame ontwikkeling in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deel 3: Onderzoeksrapportage. Rapport 2006.54.3. Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.
- Ministerie van LNV & IPO (2007. Spelregels EHS. Ministerie van LNV/IPO, Den Haag.
- Ministerie van LNV, 2005a. Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998. Ministerie van LNV, Den Haag.
- Ministerie van LNV, 2005b. Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! Ministerie van LNV, Den Haag.
- Ministerie van LNV, 2009. Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, nr. 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.
- Simon, M., S. Hüttenbügel & J. Smit-Viergutz, 2004. Ecology and Conservation of Bats in Villages and Towns. Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz. Heft 77. Bundesamt für Naturschutz, Bonn.
- Steunpunt Natura 2000 (2007). Toepassing begrippenkader Natuurbeschermingswet 1998. Intern werkdokument voor opstellers beheerplannen Natura 2000 en vergunningverleners Nb-wet. RegieBureau Natura 2000, Utrecht.
- Steunpunt Natura 2000 (2008). Aanvulling op 'Toepassing begrippenkader Nb-wet '98' • Bestaand gebruik • Externe Werking. Intern werkdokument voor opstellers beheerplannen Natura 2000 en vergunningverleners Nb-wet. RegieBureau Natura 2000, Utrecht.
- Steunpunt Natura 2000 (2010). Leidraad bepaling significantie. Nadere uitleg van het begrip 'significante gevolgen' uit de Natuurbeschermingswet. versie 27 mei 2010. RegieBureau Natura 2000, Utrecht.

Internet

<http://omgevingsvergunning.vrom.nl/>
www.vrom.nl/pagina.html?id=3410 (nota ruimte)
www.wetten.nl.

Bijlage 1 Wettelijk kader

1.1 Inleiding

In deze bijlage wordt in het kort beschreven wat de wettelijke kaders zijn voor opstellen van ecologische beoordelingen van ruimtelijke ingrepen en andere handelingen. In de natuurbeschermingswetgeving wordt een onderscheid gemaakt tussen soortenbescherming en gebiedsbescherming. De soortenbescherming is in Nederland verankerd in de Flora- en faunawet (§1.2 van deze bijlage), de gebiedsbescherming in de Natuurbeschermingswet 1998 (§1.3). Met deze wetten geeft Nederland invulling aan de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen. De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht zal vanaf 1 oktober 2010 de procedures bij ruimtelijke ingrepen ingrijpend wijzigen (§ 1.4). Ook wordt kort ingegaan op de betekenis van Rode lijsten (§ 1.5) en de Ecologische Hoofdstructuur (§ 1.6) bij ecologische toetsingen.

1.2 Flora- en faunawet

Het doel van de Flora- en faunawet is het instandhouden en beschermen van in het wild voorkomende planten- en diersoorten. De Flora- en faunawet kent zowel een zorgplicht als verbodsbepalingen.

De zorgplicht geldt te allen tijde voor alle in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving, voor iedereen en in alle gevallen.

De verbodsbepalingen zijn gebaseerd op het 'nee, tenzij' principe. Dat betekent dat alle schadelijke handelingen ten aanzien van beschermde planten- en diersoorten in principe verboden zijn (zie kader).

Verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet (verkort)

Artikel 8:	Het plukken, verzamelen, afsnijden, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op een andere manier van de groeiplaats verwijderen van beschermde planten.
Artikel 9:	Het doden, verwonden, vangen of bemachtigen of met het oog daarop opsporen van beschermde dieren.
Artikel 10:	Het opzettelijk verontrusten van beschermde dieren.
Artikel 11:	Het beschadigen, vernielen, uithalen, wegnemen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde dieren.
Artikel 12:	Het zoeken, beschadigen of uit het nest halen van eieren van beschermde dieren.
Artikel 13:	Het vervoeren en onder zich hebben (in verband met verplaatsen) van beschermde planten en dieren.

Artikel 75 bepaalt dat vrijstellingen en ontheffingen van deze verbodsbepalingen kunnen worden verleend. Het toetsingskader hiervoor is vastgelegd in het Vrijstellingenbesluit. Er gelden verschillende regels voor verschillende categorieën werkzaamheden.

Er zijn vier beschermingsregimes corresponderend met vier groepen beschermde soorten (tabellen 1 t/m 3 en vogels).

Tabel 1. De algemene beschermde soorten

Voor deze soorten geldt een vrijstelling voor ruimtelijke ingrepen en bestendig gebruik en beheer. Ontheffing ten behoeve van andere activiteiten kan worden verleend, mits de gunstige staat van instandhouding niet in het geding is ('lichte toetsing').

Tabel 2. De overige beschermde soorten

Voor deze soorten geldt een vrijstelling voor werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting en van bestendig gebruik en beheer, als op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Anders is ontheffing noodzakelijk, na lichte toetsing.

Tabel 3. De strikt beschermde soorten

Dit zijn de planten- en diersoorten vermeld in Bijlage 1 van het Vrijstellingenbesluit of in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Uit recente jurisprudentie blijkt dat de regels voor de Habitatrichtlijnsoorten nog strikter zijn²

Voor bestendig gebruik en beheer geldt voor de soorten van Bijlage 1 van het Vrijstellingenbesluit een vrijstelling, mits men werkt op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Voor ruimtelijke ingrepen is altijd een ontheffing op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk. Deze kan worden verleend na een uitgebreide toetsing (zie onder).

Voor de soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt hetzelfde regime, met één grote beperking. Ontheffing of vrijstelling kan niet worden verleend voor ruimtelijke ingrepen en bestendig beheer en gebruik, tenzij er (tevens) sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang, of in het belang van het milieu, de openbare veiligheid, de volksgezondheid of de bescherming van wilde flora en fauna. Voor deze groep soorten kan overigens geen vrijstellingen worden verleend voor artikel 10 (verontrusting).

Vogels.

Alle inheemse vogels zijn strikt beschermd. Ontheffing of vrijstelling kan alleen worden verkregen op grond van openbare veiligheid, volksgezondheid of bescherming van flora en fauna. De Vogelrichtlijn noemt zelfs 'dwingende redenen van groot openbaar belang' niet als grond³.

Dat betekent dat in beginsel alle activiteiten die kunnen leiden tot verstoring of vernietiging van in gebruik zijnde nesten buiten het broedseizoen moeten worden uitgevoerd.

Het ministerie heeft een lijst gemaakt van soorten die hun nest doorgaans het hele jaar door of telkens opnieuw gebruiken. Deze nesten zijn jaarrond beschermd⁴.

² Zie uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, 21 januari 2009 zaaknr. 200802863/1 en 13 mei 2009 nr. 200802624/1), en Rechtbank Arnhem, 27 oktober 2009 zaaknr. AWB 07/1013. Zie tevens de brief van het ministerie van LNV d.d. 26 augustus 2009 onder kenmerk ffw2009.corr.046 en de Uitleg aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet.

³ Zie de vorige voetnoot.

⁴ Zie de Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingrepen, ministerie van LNV, augustus 2009.

De uitgebreide toetsing houdt in dat ontheffing alleen kan worden verleend als:

1. Er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
2. Er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is;
3. Er sprake is van een in de wet genoemde reden van openbaar belang (zoals ruimtelijke ontwikkeling en inrichting);
4. Er zorgvuldig wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen betekent het actief optreden om alle mogelijke schade aan een soort te voorkomen, zodanig dat geen wezenlijke negatieve invloed op de relevante populatie van de soort optreedt.

In veel gevallen kan voorkomen worden dat een ontheffing nodig is, als mitigerende maatregelen er voor zorgen dat de functionele leefomgeving van dieren in tact blijft. Vooral voor soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en vogels is dit cruciaal (omdat er alleen ontheffing kan worden verkregen na zware toetsing).

1.3 Natuurbeschermingswet 1998⁵

De Natuurbeschermingswet 1998 (kortweg: Nbwet) vormt de invulling van de gebiedsbescherming van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn en heeft als doel het beschermen en instandhouden van bijzondere gebieden in Nederland.

Aanwijzing van gebieden

De Nbwet kent verschillende soorten beschermde gebieden. De belangrijkste zijn de Natura 2000-gebieden (oftewel Vogel- en Habitatrichtlijngebieden oftewel Speciale Beschermingszones) en de beschermde natuurmonumenten. De aanwijzingsbesluiten van deze gebieden bevatten een kaart en een toelichting, waarin de instandhoudingsdoelstellingen staan verwoord (zie www.minlnv.nl).

In de "oude" aanwijzingsbesluiten van Staats- en Beschermde natuurmonumenten worden de natuurwetenschappelijke waarde en het natuurschoon als grond voor de bescherming aangevoerd. Deze meer abstracte waarden blijven van kracht in de nieuwe Natura 2000-gebieden, voor zover zij voormalige Staats- of Beschermde natuurmonumenten omvatten. Deze waarden dienen bij toetsingen nader te worden geconcretiseerd.

Natura 2000-gebieden

Voor Natura 2000-gebieden dient een beheerplan te worden opgesteld. Daarin staat o.a. welke maatregelen nodig zijn om de natuurdoelen te halen en welk (bestaand en toekomstig) gebruik al dan niet vergunningplichtig is. Voor een groot aantal gebieden is een beheerplan in een ver gevorderd stadium van voorbereiding.

Voor het uitvoeren van projecten en handelingen, die negatieve effecten kunnen hebben op Natura 2000-gebieden en die niet nodig zijn voor of verband houden met het beheer, is een vergunning nodig. Van negatieve effecten is sprake als, gelet op de

⁵ Op 1 februari 2009 is een wetwijziging van de Nbwet van kracht geworden. Door de inwerkingtreding van de Crisis- en herstelwet is de Nbwet per 31 maart 2010 opnieuw gewijzigd. De wijzigingen zijn in deze paragraaf verwerkt.

instandhoudingsdoelen, habitattypen of leefgebied van soorten verslechterd of soorten significant worden verstoord. Deze bescherming geldt alleen voor de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Projecten en handelingen die de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied aantasten zijn in ieder geval vergunningplichtig.

Bij een besluit om een plan (bijvoorbeeld bestemmingsplan, streekplan, waterhuishoudingsplan) vast te stellen, moet rekening worden gehouden met de effecten op Natura 2000-gebieden en met het beheerplan.

Ook activiteiten buiten het Natura 2000-gebied kunnen vergunningplichtig zijn als die activiteiten negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen voor het gebied (kunnen) veroorzaken. Dit wordt de 'externe werking' van de bescherming genoemd.

Bestaand gebruik

Bestaand gebruik volgens de Nbwet is gebruik dat bestond op 1 oktober 2005 en sindsdien niet of niet in betekenende mate is gewijzigd. Voor de raad van State lijkt de vraag of het gebruik al bestond op het (eerste) moment van aanwijzen (als Vogelrichtlijngebied) of aanmelden (als Habitatrichtlijngebied) overigens relevanter. bestaand gebruik dat zeker geen significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied kan vergunningvrij worden voortgezet. Als significante effecten niet kunnen worden uitgesloten is een vergunning nodig, tenzij in het beheerplan anders is bepaald. in het beheerplan moeten dan maatregelen zijn voorzien om de effecten te beperken of te niet te doen.

Habitattoets

Een vergunning kan pas worden afgegeven nadat een 'habitattoets'⁶ het bevoegd gezag de zekerheid heeft gegeven dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast. Deze is verwoord in art. 19d t/m 19j van de Nbwet.

In de 'oriëntatiefase' – voorheen ook wel 'voortoets' genoemd – wordt onderzocht of een activiteit, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen, mogelijk schadelijke gevolgen heeft voor een Natura 2000-gebied en zo ja of deze gevolgen significant kunnen zijn. De gevolgen moeten worden beoordeeld in samenhang met die van andere plannen en projecten ('cumulatieve effecten').

Indien de oriëntatiefase uitwijst dat er geen effecten zijn, zijn er vanuit de Nbwet geen verdere verplichtingen of beperkingen voor de uitvoering van de activiteit. Wel kan het verstandig zijn om met het bevoegd gezag in overleg te treden, om te bezien of men zich in de conclusies van het uitgevoerde onderzoek kan vinden.

Als de verslechtering van habitattypen of het leefgebied van soorten niet-significant is en er geen significante verstoring optreedt, volgt een nadere toetsing (voorheen: 'verslechterings- en verstoringstoets'). In zo'n nadere toetsing worden de effecten gespecificeerd. Daarbij hoeft dan niet meer naar cumulatieve effecten te worden gekeken. Het bevoegd gezag beoordeelt of de effecten aanvaardbaar zijn of niet. Aan de vergunning kunnen beperkende voorwaarden (mitigatie en compensatie, zie onder) worden verbonden.

⁶ De termen habitattoets en oriëntatiefase staan niet in de wet. De passende beoordeling wel.

Als er een kans is op significante effecten volgt een 'passende beoordeling'. De passende beoordeling is veel uitgebreider. Op basis van de beste wetenschappelijke kennis dienen de effecten op de habitats en soorten te worden ingeschat, rekening houdend met cumulatieve effecten.

Als de passende beoordeling uitwijst dat er slechts beperkte effecten zijn, dan dient vergunning te worden aangevraagd, die wordt verleend indien de effecten aanvaardbaar worden geacht. Als er significante effecten zijn, dan mag vergunning alleen worden verleend als er voldaan is aan alle drie onderstaande ADC-criteria:

- Er zijn geen geschikte Alternatieven.
- Er is sprake van Dwingende redenen van groot openbaar belang, waaronder redenen van sociale en economische aard.
- Er is voorzien in exacte en tijdige Compensatie.

Als er sprake is van aantasting van een gebied dat is aangewezen ter bescherming van prioritair natuurlijk habitattype of een prioritaire soort, dient eerst door de minister van LNV aan de Europese Commissie advies te worden gevraagd. Bovendien is het aantal redenen van groot openbaar belang beperkt.

Cumulatieve effecten

Volgens de Natuurbeschermingswet 1998 (art. 19d lid 1) is het – zonder vergunning – verboden om handelingen te verrichten die op zich zelf of “in combinatie met andere projecten of plannen significante effecten kunnen hebben”. In het onderzoek naar cumulatieve effecten, wordt het effect van het onderhavige plan of project in combinatie met andere ingrepen in beeld gebracht.

De basis hiervoor is art. 6 van de Habitatrictlijn, die van toepassing is op alle Natura 2000-gebieden.

“Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied.”

Het werkdokument “Toepassing begrippenkader” (Ministerie van LNV, 2007) stelt voor om het begrip cumulatie als volgt te definiëren:

“De effecten van de voorgestelde eigen activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied in combinatie met de effecten van andere activiteiten en plannen”.

Met andere woorden: in een studie naar de cumulatieve effecten dienen *alle* activiteiten (bestaand gebruik, nieuwe projecten) en plannen te worden betrokken, die op dezelfde instandhoudingsdoelstellingen negatieve effecten kunnen hebben als het eigen project. Het doet daarbij in beginsel niet ter zake of er een verband is tussen het eigen project en de andere activiteiten en plannen, of dat de effecten tijdelijk zijn of (naar verwachting) slechts beperkt van omvang zijn.

Significantie

Voor een invulling van het begrip significantie volgen wij de 'Leidraad significantie' van het Steunpunt/Regiebureau Natura 2000. Van significante effecten kan sprake zijn als

ten gevolge van menselijk handelen het verwezenlijken van de instandhoudingsdoelen sterk wordt bemoeilijkt of onmogelijk wordt gemaakt. Dat is in ieder geval zo, als het oppervlak van een habitatype of een leefgebied of de kwaliteit van habitatype of leefgebied of de omvang van een populatie lager wordt dan genoemd in de instandhoudingsdoelen in het aanwijzingsbesluit.

Beschermde natuurmonumenten

Het toetsingskader voor beschermde natuurmonumenten is zeer vergelijkbaar, echter de procedure en de speelruimte van het bevoegd gezag wijken op enkele ondergeschikte punten af.

Zorgplicht

Artikel 19l legt aan iedereen een zorgplicht voor beschermde natuurgebieden op. Deze zorg houdt in ieder geval in dat ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat een handeling nadelige gevolgen heeft, verplicht is die handeling achterwege te laten of, als dat redelijkerwijs niet kan worden gevegd, eventuele gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken. De nadelige handelingen hebben betrekking op de instandhoudingsdoelen in het geval van een Natura 2000-gebied en op de wezenlijke kenmerken in het geval van een beschermd natuurmonument.

1.4 Wabo en omgevingsvergunning

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) wordt op 1 oktober 2010 van kracht. De Wabo voegt een groot aantal (circa 25) vergunningen, ontheffingen en andere toestemmingen samen tot één omgevingsvergunning. De omgevingsvergunning is nodig voor het uitvoeren van ruimtelijke ingrepen, zoals sloop, bouw, aanleg en gebruik, als die een plaatsgebonden karakter hebben en dat van invloed kunnen zijn op de "fysieke leefomgeving". Dit omvat alle fysieke waarden in de leefomgeving, zoals milieu, natuur, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Als hoofdregel kent de Wabo het bevoegd gezag toe aan B&W van de gemeente waar het project (in hoofdzaak) zal worden uitgevoerd. Voor projecten van provinciaal belang kunnen GS het bevoegd gezag zijn, voor projecten van nationaal belang een minister.

De ontheffing Flora- en faunawet en de vergunning Natuurbeschermingswet 1998, die voor een ruimtelijke ingreep nodig kunnen zijn, worden "aangehaakt" bij de omgevingsvergunning. Dat wil zeggen dat bij een aanvraag voor een omgevingsvergunning ook een toetsing aan Ffwet en/of Nbwet moet worden gevoegd. De aanvraag wordt dan aan het oorspronkelijke bevoegde gezag (Ffwet: LNV; Nbwet: GS of LNV) voorgelegd. Die zal dan toestemming geven in de vorm van een Verklaring van geen bezwaar (Vvgb). De inhoudelijke toetsing zal niet veranderen.

Op aanvragen voor een omgevingsvergunning, die mede betrekking hebben op Flora- en faunawet en/of Natuurbeschermingswet 1998 is de uitgebreide voorbereidingsprocedure van toepassing.

1.5 Rode lijsten

Rode lijsten zijn geen wettelijke instrumenten, maar zijn sturend voor beleid. Zij dienen om prioriteiten in middelen en maatregelen te kunnen bepalen. Bij het beoordelen van maatregelen en ingrepen kunnen de Rode lijsten echter wel een belangrijke rol spelen. Er zijn nu landelijke Rode lijsten vastgesteld voor paddestoelen, korstmossen, mossen, vaatplanten, platwormen, land- en zoetwaterweekdieren, bijen, dagvlinders, haften, kokerjuffers, libellen, sprinkhanen en krekels, steenvliegen, vissen, amfibieën, reptielen, zoogdieren en vogels (LNV 2009). Een aantal provincies heeft aanvullende provinciale Rode lijsten opgesteld.

Van soorten op de Rode lijst moet worden aangenomen dat negatieve effecten van ingrepen de gunstige staat van instandhouding relatief gemakkelijk in gevaar brengen. Waar het beschermde soorten betreft zal er dus extra aandacht aan mitigatie en compensatie moeten worden besteed. Bij niet-beschermde soorten of soortgroepen kunnen op grond van de zorgplicht extra maatregelen worden geveegd. Bij een aantal soortgroepen gaat het echter om tientallen of honderden moeilijk vast te stellen soorten, waardoor de waarde voor praktische toepassingen vaak beperkt is.

1.6 De Ecologische Hoofdstructuur

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) heeft als doel om van de bestaande en nieuwe natuur een goed functionerend netwerk te maken. Het ruimtelijk beleid voor de EHS is gericht op 'behoud, herstel en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden' van de EHS. Op plannen, projecten of handelingen binnen de EHS is conform de Nota Ruimte het 'nee, tenzij'-regime van toepassing.

Ruimtelijke ingrepen in de EHS met significant negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied zijn in beginsel niet toegestaan. Tenzij er voor de ingreep geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang. De initiatiefnemer is verplicht om de negatieve effecten te mitigeren (voorkomen of beperken) en de restschade te compenseren.

De wezenlijke kenmerken en waarden zijn de huidige en potentiële waarden, gebaseerd op de natuurdoelen voor het gebied. De natuurdoelen worden door de provincies vastgelegd, meestal in natuurdoeltypen of beheertypen per perceel.

Bijlage 2 Tekening kraamkoloniekast

